

УДК 347.65

DOI https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2024-5-10

Ловас Василь Олексійович

здобувач ЗВО «Університет Короля Данила»

ORCID ID: 0009-0009-0820-7085

ПРОЦЕДУРА НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ВІДУМЕРЛУ СПАДЩИНУ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА ВЗАЄМОДІЯ НОТАРІАЛЬНОГО ТА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Актуальність статті полягає в тому, що суспільні відносини, які стосуються набуття права власності на рухоме та нерухоме майно завжди були і є предметом дослідження як науковців, так і пересічних громадян. Оскільки після смерті особи – спадкодавця у більшості випадків залишається майно, яке може входити до складу спадщини. Спадкове законодавство України, як і законодавство іноземних держав, регулює відносини щодо переходу спадщини до спадкоємців. Відтак у світі загалом та в Україні зокрема спадкування відбувається за заповітом чи за законом. Разом з тим існують випадки, коли спадкоємці відмовляються від спадщини чи вони відсутні, а майно спадкодавця – рухоме та/чи нерухоме залишається нічийним (безгосподарним). В такому випадку з метою збереження спадщини залучаються нотаріуси. Натомість повноваження нотаріуса не обмежуються тільки охороною спадкового майна, але й нотаріус надає суду докази для визнання спадщини відумерлою. Метою статті є розкриття процедури набуття права власності на відумерлу спадщину, виявлення взаємозв'язку та взаємодії нотаріального та цивільного процесу при реалізації цих процесуальних відносин. В науковій статті розкрито зміст поняття «відумерла спадщина», вказано на взаємозв'язок та взаємодію нотаріального процесу та цивільного процесу у процедурних відносинах, які виникають в цивільному судочинстві щодо визнання судом відумерлої спадщини та передачі її у власність територіальної громади – органу місцевого самоврядування. Доведено, що в юриспруденції взаємозв'язок та взаємодія нотаріального процесу та цивільного процесу у процедурних відносинах, які виникають в цивільному судочинстві щодо визнання судом відумерлої спадщини та передачі її у власність територіальної громади, доцільно позначати терміном «цивілістичний процес». Відтак підтримано наукові висновки щодо існування цивілістичного процесу в юриспруденції України. Вказується на те, що термін «цивілістичний процес» не є законодавчо визначеним, він відсутній у жодному законодавчому акті України, однак використовується в юридичній літературі. Доведено, що нотаріус надає суду основні докази у справі щодо визнання судом відумерлої спадщини та передачі її у власність територіальної громади. Крім того нотаріус вчиняє нотаріальні дії щодо охорони відумерлої спадщини, що також вказує на необхідність комплексного дослідження відносин стосовно визнання судом відумерлої спадщини та передачі її у власність територіальної громади. Доведено, що правовий режим відумерлої спадщини, яка перебуває на окупованих територіях України, визнається на підставі Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Ключові слова: суд, нотаріус, судочинство, цивільне судочинство, нотаріальний процес, захист прав, спадкування, спадщина, рішення суду, відумерла спадщина, докази, власність, набуття власності, комунальна власність.

Lovas V. O. The procedure for acquiring ownership of a deceased estate: the relationship and interaction of the notarial and civil process

The relevance of the article lies in the fact that social relations related to the acquisition of ownership of movable and immovable property have always been and are the subject of research by both scientists and ordinary citizens. The inheritance legislation of Ukraine, as well as the legislation of foreign states, regulates relations regarding the transfer of inheritance to heirs. Therefore, in the world in general and in Ukraine in particular, inheritance occurs by will or by law. However, there are cases when heirs refuse the inheritance or they are absent, and the property of the testator - movable and/or immovable property remains unclaimed (ownerless). In such a case, notaries are involved in order to preserve the inheritance. However, the powers of a notary are not limited only to the protection of inherited property, but the notary also provides the court with evidence to recognize the inheritance as deceased. The purpose of the article is to disclose the procedure for acquiring ownership of a deceased estate, to identify the relationship and interaction of the notarial and civil process in the implementation of these procedural relations. The scientific article reveals the meaning of the concept of “deceased inheritance”, indicates the relationship and interaction of the notarial process and the civil process in procedural relations that arise in civil proceedings regarding the recognition by the court of a deceased inheritance and its transfer to the ownership of the territorial community – a local government body. It is proved that in jurisprudence the relationship and interaction of the notarial process and the civil process in procedural relations that arise in civil

proceedings regarding the recognition by the court of a deceased inheritance and its transfer to the ownership of the territorial community is appropriate to denote by the term “civil process”. Thus, the scientific conclusions regarding the existence of a civil process in the jurisprudence of Ukraine are supported. It is indicated that the term “civil process” is not legally defined, it is absent in any legislative act of Ukraine, but is used in legal literature. It is proven that the notary provides the court with the main evidence in the case of recognition by the court of a deceased inheritance and its transfer to the ownership of the territorial community. In addition, the notary performs notarial actions to protect the deceased inheritance, which also indicates the need for a comprehensive study of the relations regarding the recognition by the court of a deceased inheritance and its transfer to the ownership of the territorial community. It is proven that the legal regime of the deceased inheritance located in the occupied territories of Ukraine is recognized on the basis of the Law of Ukraine “On Ensuring the Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime on the Temporarily Occupied Territory of Ukraine”.

Key words: court, notary, legal proceedings, civil legal proceedings, notarial process, protection of rights, inheritance, inheritance, court decision, deceased inheritance, evidence, property, acquisition of property, communal property.

Актуальність теми. Суспільні відносини, які стосуються набуття права власності на рухоме та нерухоме майно завжди були і є предметом дослідження як науковців, так і пересічних громадян. Оскільки після смерті особи – спадкодавця у більшості випадків залишається майно, яке може входити до складу спадщини. Спадкове законодавство України, як і законодавство іноземних держав, регулює відносини щодо переходу спадщини до спадкоємців. Відтак у світі загалом та в Україні зокрема спадкування відбувається за заповітом чи за законом. Разом з тим існують випадки, коли спадкоємці відмовляються від спадщини чи вони відсутні, а майно спадкодавця – рухоме та/чи нерухоме залишається нічийним (безгосподарним). В такому випадку з метою збереження спадщини залучаються нотаріуси. Натомість повноваження нотаріуса не обмежуються тільки охороною спадкового майна, але й нотаріус надає суду докази для визнання спадщини відумерлою. Відтак в практичній площині, як і в юриспруденції, виникає потреба дослідити комплексно роль нотаріуса в процедурі переходу відумерлої спадщини до органів місцевого самоврядування та визначити взаємодію нотаріального та цивільного процесу.

Стан опрацювання проблеми. Спадкові відносини є одним із наріжних каменів цивільного права та цивільного процесу. Відтак проблеми, які стосуються спадкового права та спадкового процесу були предметом дослідження, наприклад, Ю. Заїки, О. Кармази, В. Кисіля, Д. Кушерець, В. Комарова, О. Короеда, О. Кухарева, М. Михайлів, О. Печеного, З. Ромовської, О. Розгон, Є. Рябокони, С. Фурси, Є. Фурси, Є. Харитонова та ін.

Так, наприклад, О. Кармаза, аналізуючи особливості спадкового процесу під час дії в Україні воєнного стану, доводить дискусійність положень Постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 щодо строку прийняття спадщини [2]. У зв'язку з цим значимо, що визначення строку прийняття спадщини важливе не тільки при спадкуванні за законом чи заповітом, але і при визнанні спадщини відумерлою. Тож зазначимо, що окремої наукової роботи, яка б на сучасному етапі розвитку права всебічно досліджувала порядок переходу спадщини до органів місцевого самоврядування на підставі рішення суду в результаті визнання спадщини відумерлою, немає.

Метою статті є розкриття процедури набуття права власності на відумерлу спадщину, виявлення взаємозв'язку та взаємодії нотаріального та цивільного процесу при реалізації цих процесуальних відносин.

Виклад матеріалу. Процедура набуття права власності на відумерлу спадщину відбувається в цивільному процесі, оскільки це передбачено нормами Цивільного кодексу України (ст. 1277 ЦК) та нормами Цивільного процесуального кодексу України (глава 9 ЦПК). Разом з тим, як вже зазначалося, судова практика неоднозначна щодо цієї категорії справ. Крім того, доказова база ґрунтується на доказах, які надає нотаріус, відтак в юриспруденції доцільно вести мову про взаємозв'язок двох юридичних процесів – нотаріального та цивільного процесу.

Отже, ст. 1277 ЦК передбачено, що у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття орган місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою. Заява про визнання спадщини відумерлою подається після спливу одного року з часу відкриття спадщини. Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини. Територіальна громада, яка стала власником

відумерлого майна, зобов'язана задовольнити вимоги кредиторів спадкодавця, що заявлені відповідно до ст. 1231 цього Кодексу. Спадщина, не прийнята спадкоємцями, охороняється до визнання її відумерлою відповідно до ст. 1283 цього Кодексу [7].

Як вбачається із змісту цієї статті, на орган місцевого самоврядування – територіальну громаду села, селища, міста (в розумінні ст. 140 Конституції України) покладено не право, а обов'язок подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою. Така заява подається через рік після відкриття спадщини.

Як слушно доводиться в юридичній літературі, законом України розширено коло осіб, які мають право подавати заяви про визнання спадщини відумерлою. Така заява може бути подана: 1) кредиторами спадкодавця; 2) власниками суміжних земельних ділянок; 3) користувачами цих земельних ділянок. Дві останні категорії заявників мають право на подання заяви про визнання спадщини відумерлою, якщо до складу спадщини входять земельні ділянки сільськогосподарського призначення. У такому разі суд залучає до розгляду справи органи місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини та/або за місцезнаходженням нерухомого майна, що входить до складу спадщини [1].

Тож в юриспруденції доцільно вести мову про обов'язкового суб'єкта подання заяви до суду про визнання спадщини відумерлою та інших суб'єктів, які мають право за законом подати заяву до суду про визнання спадщини відумерлою.

Умовами подачі такої заяви є: 1) відсутність спадкоємців за заповітом і за законом; 2) усунення спадкоємців від права на спадкування; 3) неприйняття спадкоємцями спадщини; 4) відмови від прийняття спадщини спадкоємцями; 5) з часу відкриття спадщини сплиव строк – один рік і більше. Розгляд справи про визнання спадщини відумерлою відбувається на підставі норм ЦПК.

Відповідно до ст. 274 ЦПК заява про визнання спадщини відумерлою у випадках, встановлених Цивільним кодексом України, подається до суду органом місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини [7]. Відтак орган місцевого самоврядування відноситься до категорії обов'язкових суб'єктів подання заяви до суду про визнання спадщини відумерлою. Підсудність розгляду справи – місце відкриття спадщини. Згідно із ст. 1221 ЦК місцем відкриття спадщини є місце подання першої заяви, що свідчить про волевиявлення щодо спадкового майна, спадкоємців, виконавців заповіту, осіб, заінтересованих в охороні такого майна, або вимоги кредиторів [7].

Стаття 275 визначає зміст заяви: у заяві про визнання спадщини відумерлою повинно бути наведено відомості про час і місце відкриття спадщини, про майно, що становить спадщину, а також докази, які свідчать про належність цього майна спадкодавцю, про відсутність спадкоємців за заповітом і за законом, або про усунення їх від права на спадкування, або про неприйняття ними спадщини, або про відмову від її прийняття [8].

Отже, істотними умовами письмової заяви про визнання спадщини відумерлою є: інформація про час і місце відкриття спадщини; інформація про склад спадщини; належні докази, які засвідчують умови визнання спадщини відумерлою, та про які йшлося вище.

Як вже зазначалося істотною умовою заяви є відомості про майно, яке входить до складу спадщини, та яке в суді визнається відумерлою спадщиною. У зв'язку з цим зазначимо, що нами в попередніх статтях вже наголошувалося на том, що до складу відумерлої спадщини, на нашу думку, входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті, та які не успадковані на підставі заповіту чи на підставі закону, не були ними прийняті, або від яких вони відмовилися, та яким рішенням суду надано статус «відумерлої спадщини» та змінено форму власності – з приватної на комунальну власність.

Докази відумерлої спадщини в суді повинні бути належними, достовірними, допустимими та достатніми, включаючи письмові документи, що підтверджують смерть особи, відсутність спадкоємців (або їх відмову), та право власності на спадщину, яка не була прийнята протягом року. Відтак, для визнання спадщини відумерлою нотаріус надає суду докази відсутності спадкоємців або неприйняття ними спадщини. Отже, основними доказами є: 1) довідка про відсутність спадкової справи: підтверджує, що протягом 6 місяців ніхто зі спадкоємців не звернувся із заявою про прийняття спадщини; 2) матеріали перевірки відсутності спадкоємців: результати запитів до органів Державної реєстрації актів цивільного стану (щодо смерті) та Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (щодо майна); 3) довідка про відсутність заповіту: взяті з Єдиного реєстру заповітів дані про те, що заповіту не було складено; 4) інформація про розшук спадкоємців: документи, що свідчать про вжиття заходів до розшуку спадкоємців (якщо це передбачено), або акт про неможливість вручення повідомлення; 5) дані

про відсутність заяв про відмову: підтвердження, що ніхто не відмовився від спадщини, бо ніхто її не прийняв.

Разом з тим, відповідно до ст. 276 ЦПК суд зобов'язаний відмовити в прийнятті заяви про визнання спадщини відумерлою, у разі коли орган місцевого самоврядування подасть заяву до закінчення одного року з часу відкриття спадщини [8]. Тобто, якщо не будуть виконані всі умови, які враховуються судом при визнанні спадщини відумерлою, та які чітко визначені в ЦК.

Стаття 277 ЦПК визначає процедуру розгляду справи та передбачає, що справа про визнання спадщини відумерлою розглядається судом з обов'язковою участю заявника та з обов'язковим повідомленням усіх заінтересованих осіб [8]. Крім того зазначимо, що справи про визнання спадщини відумерлою розглядаються за правилами окремого провадження із особливостями, визначеними в главі 9 ЦПК. Однак у разі виникнення спору – спір розглядається за правилами позовного провадження.

Рішення ухвалюється судом відповідно до загальних та спеціальних норм ЦПК. Відтак ст. 278 ЦПК визначено, що суд, встановивши, що спадкоємці за заповітом і за законом відсутні, або спадкоємці усунені від права на спадкування, або спадкоємці не прийняли спадщину чи відмовилися від її прийняття, ухвалює рішення про визнання спадщини відумерлою та про передачу її територіальній громаді за місцем відкриття спадщини [8]. Таким чином, рішення суду спрямоване на: 1) визнання судом на підставі належних, допустимих, достовірних та достатніх доказів спадщини відумерлою; 2) передачу відумерлої спадщини територіальній громаді за місцем відкриття спадщини.

Так, наприклад, в рішення Орджонікідзевського міського суду Дніпропетровської області від 25 жовтня 2023 р. у справі № 184/1073/23 вказується на те, що судом встановлено, що ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_2, померла ІНФОРМАЦІЯ_1 в м. Покров Дніпропетровської області, що підтверджується повним витягом з Державного реєстру актів цивільного стану громадян щодо актового запису про смерть. Інформаційною довідкою з державного реєстру речових прав на нерухоме майно та реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна підтверджується право власності ОСОБА_1 на квартиру АДРЕСА_1. Таким чином, після смерті ОСОБА_1 відкрилася спадщина у вигляді квартири АДРЕСА_1. Відповідно до довідки №139/05 виданої МКП «Житлкомсервіс», у квартирі АДРЕСА_1 ніхто не проживає та не зареєстрований. Суд, встановивши, що спадкоємці за заповітом і за законом відсутні або спадкоємці усунені від права на спадкування, або спадкоємці не прийняли спадщину чи відмовилися від її прийняття, ухвалює рішення про визнання спадщини відумерлою та про передачу її територіальній громаді відповідно до закону. Таким чином, оскільки спадкоємці у померлої ОСОБА_1 відсутні, у суду є підстави визнати спадщину у вигляді квартири АДРЕСА_1 відумерлою та передати її Покровській міській територіальній громаді в особі Покровської міської ради Дніпропетровської області [6].

Відтак, відповідно до ст. 1277 ЦК територіальна громада, яка стала власником відумерлого майна, зобов'язана задовольнити вимоги кредиторів спадкодавця, що заявлені відповідно до ст. 1231 цього Кодексу. Спадщина, не прийнята спадкоємцями, охороняється до визнання її відумерлою відповідно до ст. 1283 цього Кодексу [7].

Таким чином ЦК, покладаючи обов'язок на орган місцевого самоврядування подати письмову заяву в суд про визнання спадщини відумерлою, ЦПК, забезпечуючи розгляд справи про визнання спадщини відумерлою в окремому провадженні, та ЦК, встановлюючи охоронний режим для відумерлої спадщини, який забезпечується чи нотаріусом, чи органами місцевого самоврядування в порядку, визначеному законом, вказують на взаємодію та взаємозв'язок нотаріального та цивільного процесу, а в теорії права – на існування цивілістичного процесу.

Відтак ми підтримуємо науковців, які доводять, що на теоретичному рівні доцільно використовувати поняття «цивілістичний процес» як узагальнюючу правову категорію, що об'єднує самостійні цивільні юридичні процеси (нотаріальний, цивільний, виконавчий), а також альтернативні недержавні форми захисту осіб, що мають процесуальний характер, та які пов'язані спільною метою – забезпечення охорони, захисту та відновлення прав громадян. Теоретична модель цивілістичного процесу в контексті забезпечення прав на сьогодні обґрунтовується його процесуально-правовою природою, структурою, взаємозв'язком та взаємодією самостійних цивільних юридичних процесів (нотаріального, цивільного, виконавчого), особливим місцем нотаріального процесу як саморегулятивного механізму забезпечення безспірних прав осіб, забезпечувальним змістом цивільного та виконавчого процесів щодо захисту та відновлення прав осіб. Правова функціональність взаємодії та взаємозв'язку нотаріального, цивільного та виконавчого процесів у моделі цивілістичного процесу розкривається в комбінованому

поєднанні складових елементів теоретичної моделі нотаріального, цивільного та виконавчого процесів: один юридичний процес зумовлює виникнення іншого самостійного юридичного процесу, а при продовженні правопорушення – і на його примусове відновлення. Крім того, охорона та захист прав у судовому порядку є гарантією усунення помилок та правопорушень, допущених учасниками нотаріально-процесуальних відносин у нотаріальному процесі [3].

Складно заперечити О.Кухареву, який доводить, що структурне розміщення ст. 1277 у книзі 6 ЦК України не дає однозначної відповіді на питання щодо природи відумерлої спадщини та спершу дозволяє зробити висновок про віднесення таких відносин до спадкових, а публічне утворення – до спадкоємця. Утім, це не відповідає сутності спадкування навіть з формальних підстав. Так, у ст. 1219 ЦК України виокремлені лише два види спадкування – за заповітом та за законом. Не викликає сумніву, що положення зазначеної статті має імперативний характер та не підлягає розширеному тлумаченню. Якщо розглядати перехід відумерлого майна як випадок спадкового правонаступництва, виникає цілком закономірне питання – до якого виду спадкування належить такий перехід? Територіальна громада, у власність якої переходить відумерла спадщина, не визначена у жодній із п'яти черг спадкоємців за законом. Крім того, ст. 1277 ЦК України винесена за межі глави 86 ЦК України «Спадкування за законом». Перехід відумерлого майна не можна розглядати і як випадок спадкування за заповітом, адже саме відсутність заповіту (або визнання його недійсним) є однією з підстав для визнання спадщини відумерлою. Якщо ж територіальна громада є спадкоємцем за заповітом, то ст. 1277 ЦК України не застосовується, і спадкування здійснюється в загальному порядку на підставі положень глави 85 ЦК України, у зв'язку з чим акт прийняття спадщини формалізується шляхом подання нотаріусу заяви про прийняття спадщини. За таких обставин територіальна громада у досліджуваних відносинах не є спадкоємцем ані за заповітом, ані за законом. І все ж відумерлість спадщини пов'язана з категорією спадкування, адже опосередковує перехід майна власника у зв'язку зі смертю останнього [5].

Слід також зазначити і те, що рішення суду про визнання спадщини відумерлою та передачу такої спадщини територіальній громаді є підставою для ухвалення відповідного рішення територіальною громадою про набуття права комунальної власності на відумерле майно на підставі рішення суду та здійснення відповідних дій щодо державної реєстрації права комунальної власності територіальною громадою на виморочне майно.

У зв'язку із дією в Україні воєнного стану, активних бойових дій російської федерації на території України, беручи до уваги знищення нерухомого та рухомого майна, яке може входити до складу спадщини та бути безхазяйним, органи місцевого самоврядування виявляють відумерлу спадщину самостійно, наприклад із показів сусідів, обстежують таке майно, складають відповідних акт про стан такого майна (у разі руйнування чи знищення ці факти описуються) та вирішують питання про подачу заяви про визнання спадщини відумерлою та передачі її територіальній громаді.

Разом з тим, на практиці існують випадки, коли рухоме чи нерухоме майно, яке входить до складу відумерлої спадщини, повністю зруйноване та не підлягає відновленню. Однак ЦК не дає однозначної відповіді про те, чи може входити до складу відумерлої спадщини майно, яке зруйновано чи знищено внаслідок активних дій ворога на території України. Тому, вважаємо, що це питання потребує законодавчого врегулювання.

Наголосимо також на тому, що правовий режим відумерлої спадщини, яка перебуває на окупованих територіях України, визнається на підставі Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Ми підтримуємо висновок О.О. Кармази про те, що захист прав у цивільному судочинстві під час дії воєнного стану (у вузькому розумінні) можливо розглядати як процесуальну діяльність, спрямовану на справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави, та яка здійснюється уповноваженим законом органом чи особою у порядку, в спосіб та в межах, визначених Конституцією України та ЦПК. Разом з тим, механізм забезпечення прав у цивільному судочинстві у разі дії воєнного стану має особливості, визначені Конституцією та Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Крім того, на думку О.О. Кармази, на науковому рівні з метою забезпечення безпеки життя і здоров'ю людини загалом та учасників судового процесу зокрема доцільно вести мову про модифікацію прав на захист в умовах дії воєнного в частині організації роботи суду та судового процесу [4].

Висновок. Визнання спадщини відумерлою та передача її у власність територіальній громаді відбувається у порядку, у строки та в межах, визначених ЦК та ЦПК, з особливостями, встановленими Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

ЦПК та ЦК визначає обов'язкового суб'єкта подання до суду заяви про визнання спадщини відумерлою та інших суб'єктів, які наділені повноваженнями подати заяву до суду про визнання спадщини відумерлою. Умовами подачі такої заяви є: 1) відсутність спадкоємців за заповітом і за законом; 2) усунення спадкоємців від права на спадкування; 3) неприйняття спадкоємцями спадщини; 4) відмови від прийняття спадщини спадкоємцями; 5) з часу відкриття спадщини сплив строк – один рік і більше. Розгляд справи про визнання спадщини відумерлою відбувається на підставі норм ЦПК. Істотними умовами письмової заяви про визнання спадщини відумерлою є: інформація про час і місце відкриття спадщини; інформація про склад спадщини; належні докази, які засвідчують умови визнання спадщини відумерлою, та про які йшлося вище.

Література:

1. Волинець Т. Відумерла спадщина як підстава виникнення права комунальної власності. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки.* 2017. № 861. С. 374-379.
2. Кармаза О.О. Модифікація спадкових прав в умовах дії воєнного стану та євроінтеграційних процесів. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2022. № 4. Ч.1. С. 136–141.
3. Кармаза О.О. Поняття та зміст цивілістичного юридичного процесу. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького.* Серія Право. 2017. № 3(15). С. 146-152.
4. Кармаза О.О. Право на захист у цивільному судочинстві в умовах дії воєнного стану в Україні: теорія та практика. *Вісник КНУ імені Шевченка.* Юридичні науки. 2022. № 121. С. 21-26.
5. Кухарев О.Є. Правова природа переходу відумерлої спадщини у власність територіальної громади. *Право України.* 2013. № 10. С. 225-218.
6. Рішення Орджонікідзевського міського суду Дніпропетровської області від 25 жовтня 2023 р. у справі № 184/1073/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114443350>
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

References:

1. Volynets, T. (2017). Vidumerla spadshchyna yak pidstava vynyknennia prava komunalnoi vlasnosti [Deceased inheritance as the basis for the emergence of communal property rights]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Serii : Yurydychni nauky.* № 861. pp. 374-379. [in Ukrainian].
2. Karmaza, O.O. (2022). Modyfikatsiia spadkovykh prav v umovakh dii voiennoho stanu ta yevrointehratsiinykh protsesiv [Modification of inheritance rights under martial law and European integration processes]. *Pivdenoukrainskyi pravnychyi chasopys.* № 4. Ch.1. pp. 136–141. [in Ukrainian].
3. Karmaza, O.O. (2017). Poniattia ta zmist tsyvilistychnoho yurydychnoho protsesu [The concept and content of the civil legal process]. *Naukovo-informatsiyni visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho.* Serii Pravo. № 3(15). pp. 146-152. [in Ukrainian].
4. Karmaza, O.O. (2022). Pravo na zakhyst u tsyvilnomu sudochynstvi v umovakh dii voiennoho stanu v Ukraini: teoriia ta praktyka [The right to protection in civil proceedings under martial law in Ukraine: theory and practice]. *Visnyk KNU imeni Shevchenka.* Yurydychni nauky. № 121. pp. 21-26. [in Ukrainian].
5. Kukhariev, O.Ye. (2013). Pravova pryroda perekhodu vidumerloi spadshchyny u vlasnist terytorialnoi hromady [The legal nature of the transfer of deceased inheritance to the property of a territorial community]. *Pravo Ukrainy.* 2013. № 10. pp. 225-218. [in Ukrainian].
6. Rishennia Ordzhonikidzevskoho miskoho sudu Dnipropetrovskoi oblasti [Decision of the Ordzhonikidzevsk City Court of Dnipropetrovsk Region] vid 25 zhovtnia 2023 r. u spravi № 184/1073/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114443350> [in Ukrainian].
7. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine] vid 16 sichnia 2003 roku № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> [in Ukrainian].
8. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Procedure Code of Ukraine] vid 18 bereznia 2004 roku № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> [in Ukrainian].